

УДК 342:351.753

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.2.13>

О. В. Драган

доктор юридичних наук, професорка,
професорка кафедри кримінального права, процесу та криміналістики,
Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету
«Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0002-5696-6360

В. В. Галуцько

доктор юридичних наук, професор,
академік Академії АПН,
професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін,
Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету
«Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0003-1619-5028

І. Л. Бородін

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін,
Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету
«Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0002-1874-3238

ПОВНОВАЖЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ СЕРЕД ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ

Історія формування законодавства про зброю в Україні триває з моменту набуття Незалежності України. Вторгнення на територію України суттєво змінило ставлення українців до права на зброю. Кількість тих, хто підтримує надання громадянам України права на володіння вогнепальною зброєю зросла більш ніж удвічі.

У статті проводиться аналіз чинного наразі законодавства України з питань у сфері обігу вогнепальної зброї серед цивільних осіб. За результатами проведеного аналізу робиться висновок про те, що нормативно-правовими актами, які регламентують діяльність Національної поліції України у даній сфері, крім Законів, постанов Кабінету Міністрів України, є накази Національної поліції України, а також Міністерства внутрішніх справ України. В цих наказах безпосередньо визначаються структурні підрозділи поліції, які займаються питаннями у сфері обігу вогнепальної зброї серед цивільних осіб. Наразі Верховною Радою України в першому читанні прийнято за основу проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» щодо вдосконалення порядку отримання, декларування та поводження з вогнепальною зброєю, поданий Кабінетом Міністрів України.

У статті також досліджено повноваження працівників Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї, виходячи з норм чинного на сьогодні законодавства. Зокрема, вказано на різні форми діяльності поліції у сфері обігу вогнепальної зброї серед цивільних осіб, стан і перспективи їх нормативного визначення; визначено правові підстави обігу вогнепальної зброї в умовах воєнного стану з урахуванням існуючого та перспективного законодавства; визначено особливості здійснення контролю поліцією за обігом вогнепальної зброї в умовах воєнного стану.

Автором проведено аналіз сучасного стану та вказано на необхідність вдосконалення нормативно-правового регулювання обігу зброї, зважаючи на міжнародно-правовий досвід. На підставі проведеного дослідження висловлена власна позиція щодо реформування чинного законодавства у даному напрямку. У статті зазначається, що українські вчені, розглядаючи зарубіжний досвід належного поведіння громадян зі зброєю, доходять висновку, що легалізація вогнепальної зброї або узаконення права на неї економічно дуже вигідні, оскільки приносять значний дохід до державного бюджету

Ключові слова: зброя, вогнепальна зброя, повноваження працівників правоохоронних органів, Національна поліція, дозвільна та контрольна функції Національної поліції, нормативно-правове регулювання, дохід до державного бюджету.

Постановка проблеми. Указом Президента України, схваленим Верховною Радою України, в Україні 24 лютого 2022 року введено воєнний стан, умови якого визначені Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [1] та деякими іншими законодавчими актами. Вторгнення на територію України суттєво змінило ставлення українців до права на зброю. Кількість тих, хто підтримує надання громадянам України права на володіння вогнепальною зброєю зросла більш ніж удвічі, адже війна змінила сприйняття зброї, яка із категорії «загрози та ризику» перейшла до категорії «захист і безпека».

Для організації правових засад масового спротиву населення агресору 03.03.2022 року прийнято Закон України № 2114-IX «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України», яким надано права і можливість цивільним особам отримувати вогнепальну зброю і боєприпаси до неї; застосовувати власну нагородну, спортивну, мисливську зброю та бойові припаси до неї для тих самих цілей; звільнення цивільних осіб від відповідальності за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дозвільної діяльності, повноважень працівників правоохоронних органів у сфері обігу вогнепальної зброї серед цивільних осіб відображені у наукових працях Ю.Є. Белінського, В.А. Гуменюка, О.В. Джафарової, І.Г. Кириченка, А.В. Корнієць, Є.О. Лєгези, Д.В. Осінцева, С.Д. Подлінева та інших науковців. Разом з тим, зміни у законодавстві потребують подальшого розгляду даного питання.

Метою статті є аналіз нормативно-правового регулювання повноважень працівників Національної поліції України з питань дозвільної діяльності; доцільність зміни підходів в регулюванні цивільного обігу зброї, що виявилась у нормативно закріпленому відносно вільному отриманні і застосуванні зброї цивільними осо-

бами з метою захисту від збройного агресора та зняття відповідальності за такі дії.

Виклад основного матеріалу. Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом України «Про Національну поліцію» [5]. У своїй діяльності поліція керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Законом України «Про Національну поліцію» та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про Національну поліцію» основними завданнями Національної поліції є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Згідно ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» до основних повноважень поліції віднесено : здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поши-

рюється дозвільна система органів внутрішніх справ, у тому числі за наявності договорів страхування відповідальності осіб, які мають у власності чи іншому законному володінні/користуванні зброєю, за шкоду, яку може бути заподіяно третій особі внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї, укладених за класом страхування 13, визначеним статтею 4 Закону України «Про страхування» (пункт 21 Закону); здійснення у визначеному законодавством порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин (пункт 22 Закону), тощо. [7].

Історія формування законодавства про зброю в Україні триває з моменту набуття Незалежності України. До початку воєнного стану в Україні в різні періоди було підготовлено 7 законопроектів з різними назвами, – Закон «Про зброю», «Про цивільну зброю і боєприпаси», тощо, які на різних стадіях законотворчого процесу було відхилено, оскільки громадська думка щодо унормування такого права була неоднозначною.

Разом з тим, 20 березня 2024 року Верховна Рада України прийняла в першому читанні за основу проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» щодо вдосконалення порядку отримання, декларування та поводження з вогнепальною зброєю (реєстровий номер 9538), поданий Кабінетом Міністрів України, який пропонує дієві механізми врегулювання питання про використання вогнепальної зброї цивільними особами [5].

Зокрема, законопроектом пропонується: 1) надати право цивільним особам задекларувати в органах (підрозділах) Національної поліції України наявну зброю та боєприпаси до неї, а також право володіти та користуватись вогнепальною зброєю та боєприпасами до неї з метою відсічі та стримування збройної агресії російської федерації протягом дії воєнного стану в Україні та 90 днів після його припинення або скасування; 2) Міністерству внутрішніх справ України встановити порядок декларування вогнепальної зброї та боєприпасів до неї; 3) під вогнепальною зброєю, яка підлягає декларуванню, розуміється нарізна вогнепальна зброя калібру не більше 12,7 мм, гладкоствольна вогнепальна зброя калібру не більше 23 мм, боєприпаси до них, відомості про які відсутні в реєстрах і базах (банках) даних

Міністерства внутрішніх справ України; 4) впорядкувати правила носіння, зберігання і перевезення вогнепальної зброї та боєприпасів до неї цивільними особами, які беруть участь у відсічі та стримуванні збройної агресії російської федерації та/або інших держав, а також порядок зберігання, обліку, реалізації й утилізації задекларованої вогнепальної зброї та боєприпасів до неї [7].

Таким чином, згідно основних положень вказаного законопроекту цивільні особи отримають правові гарантії легально зберігати знайдену зброю на період воєнного стану.

Після прийняття Верховною Радою України в першому читанні за основу вказаного проекту Закону, який було підготовлено Урядом України, 25 травня 2022 року Кабінет Міністрів України запустив у Дії онлайн-опитування громадян щодо легалізації носіння вогнепальної зброї цивільними особами. У ньому взяли участь понад 1 мільйон 700 користувачів застосунку, і як наслідок: 62 % учасників підтримали легалізацію зброї для особистого захисту; 19 % проти обігу зброї серед цивільного населення; 18 % підтримують варіант «для спеціальних потреб» [3].

Необхідно зазначити, що до лютого 2022 року механізм отримання дозволу на зброю регулювався двома наказами Міністерства внутрішніх справ України, а в березні 2022 року Міністерством внутрішніх справ України видано третій наказ за № 170 «Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану», яким було спрощено процедуру на період воєнного стану». Таким чином, наразі для цивільних осіб в Україні в умовах війни діє три механізми володіння вогнепальною зброєю.

23 червня 2023 року очільники МВС офіційно заявив про те, що в Україні повноцінно запрацював Єдиний реєстр зброї.

Відповідно до статті 26 Закону України «Про Національну поліцію» поліція засобами інформаційно-комунікаційної системи наповнює та підтримує в актуальному стані реєстри та бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно: зброї, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї (пункт 16); викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї, а також добровільно зданої зброї із числа тієї, що незаконно зберігалася (пункт 17) [5].

Виникає запитання – до повноважень якого органу віднесено право на ведення цього Реєстру? Відповідно до Положення про функціональну підсистему «Єдиний реєстр зброї» єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України 10 січня 2022 року № 2, який зареєстровано в Міністерстві юстиції України 26 січня 2022 року за № 90/37426, власником і розпорядником Єдиного реєстру зброї є держава в особі МВС, яке здійснює організаційне, методологічне та нормативно-правове забезпечення функціонування ЄРЗ, контроль за дотриманням вимог ведення ЄРЗ [8].

Список використаної літератури:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року №389-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. 62 % українців виступили за обіг зброї для особистого захисту – опитування у «Дії». Суспільство. URL : <https://prm.ua/62-ukraintsiv-vystupyly-za-obih-zbroi-dlia-osobystoho-zakhystu-opytuvannia-u-dii/>
4. Шевчук А., О. Бондарчук. Право на вогнепальну зброю: зміна парадигми поглядів на соціально-правову природу. С. 329-333. URL : <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/download/219/5183/11491-1?inline=1>
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5.04.2001 р. № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України : Закон України від 03.03.2022 р. № 2114-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>
7. Миронюк С. Особливості реалізації дозвільної та контрольної функції Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї в умовах воєнного стану *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 28-34.
8. Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів : Інструкція, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21.08.1998 р. № 622 з наступними змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

Drahan O. V., Halunko V. V., Borodin I. L. Powers of law enforcement officers in the field of firearms circulation among civilians

The history of arms legislation in Ukraine has been going on since Ukraine gained its independence. The invasion of the territory of Ukraine has significantly changed the attitude of Ukrainians towards the right to arms. The number of those who support granting Ukrainian citizens the right to own firearms has more than doubled, The article analyses the current legislation of Ukraine on issues related to the circulation of firearms among civilians. Based on the results of the analysis, it is concluded that the regulatory legal acts governing the activities of the National Police of Ukraine in this area, in addition to the Laws and resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine, include orders of the National Police of Ukraine and the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. These orders directly define the structural units of the police that deal with issues related to the circulation of firearms among civilians. Currently, the Verkhovna Rada of Ukraine has adopted in the first reading the draft Law of Ukraine ‘On Amendments to the Law of Ukraine “On Ensuring the Participation of Civilians in the Defence of Ukraine” to improve the procedure for obtaining, declaring and handling firearms, submitted by the Cabinet of Ministers of Ukraine.

The article also examines the powers of the National Police officers in the area of firearms trafficking based on the current legislation. In particular, the author points out various forms of police activity in the area of firearms circulation among civilians, the status and prospects of their regulatory definition; identifies the legal grounds for firearms circulation under martial law with due regard for existing and prospective legislation; and defines the peculiarities of police control over firearms circulation under martial law.

The author analyses the current state of affairs and points out the need to improve the legal regulation of arms trafficking, taking into account international legal experience. Based on the study, the author expresses her own position on reforming the current legislation in this area. The article notes that Ukrainian scholars, considering the foreign experience of proper handling of weapons by citizens, conclude that legalisation of firearms or legalisation of the right to them is economically very beneficial, since it brings significant revenue to the State budget.

Key words: *weapons, firearms, powers of law enforcement officers, National Police, licensing and control functions of the National Police, regulatory and legal regulation, and state budget revenue.*